

REŞAT NURİ GÜNTEKİN'İN ROMANLARINDA DOKTOR TİPLERİ

Bâki Asiltürk*

Özet: Bu makalede Reşat Nuri Güntekin'in romanlarındaki "doktor tipleri" ele alınmıştır. Reşat Nuri'nin romanlarında doktorlar önemli kişiler arasında yer alır. Romanlarda doktorlar genellikle olayların düğüm veya çözüm noktalarında belirleyicidir. Doktorlar, mesleklerinin yanı sıra, romanların asıl kişilerine yaptıkları yardımlarla da dikkat çeker. Genellikle Anadolu'da görev yapan doktorlar hastalarıyla yakından ilgilenir, yerli halka çeşitli yardımlar yapar ve onlar tarafından çok sevilirler. Bunların yanı sıra, görevlerini iyi yapmayan ve halkla bütünleşemeyen bazı doktorlara da rastlanır. Sonuçta Reşat Nuri'nin doktor kahramanları romanlarda genellikle önemli kişiler olarak işaret edilebilir.

Anahtar Kelimeler: Reşat Nuri Güntekin, roman, tip, doktor, hasta, hastalık, tıp.

THE DOCTOR TYPES IN REŞAT NURİ GÜNTEKİN'S NOVEL

Abstract: In this article, "doctor types" in Resat Nuri Güntekin's novels are examined. "Doctor types" are important people in the novels of Resat Nuri. Doctors are people of the novels who usually participate in the novel node points or definitive solution. In addition to their profession, doctors attract attention with their aid to the principal persons of the novels. Doctors, who generally serve in Anatolia, pay close attention to their patients, help the local populace in various ways and are liked by them very much. Besides, some doctors who don't perform their duties well or those who can't integrate with the local people are also seen. Conclusively, we could say that doctor types in Resat Nuri's novels generally are important people.

Keyword: Reşat Nuri Güntekin, novel, type, doctor, patient, disease, medicine.

GİRİŞ

Romanın esas konusu insan ve hayattır. Bu bakımdan roman, doğrudan doğruya insanla, insan çevresindeki olaylarla şekillenen bir türdür. Romandaki olay örgüsünü etkileyen hatta belirleyen tip

* Yrd. Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

ve karakterler romancı tarafından çizilirken kişiler arası ilişkiler ve kişinin hayat içindeki durumu dikkate alınır. Wellek-Warren, romanda karakter yaratma metodu üzerinde dururken “hakim özellik” kavramını kullanır ve yalın karakter denebilecek roman kişilerinde “sosyal bakımdan en göze çarpan taraf”ın vurgulanacağını belirtir.¹ Karakterin en dikkat çeken özelliği, kişiliğinin baskın yanı romanda tek yanlılık ve değişmezlik olarak tezahür ettiğinde tipler ortaya çıkar. Berna Moran, “tip”i tanımlarken “kendi dışında bir şeyi temsil eden roman kişisi” ifadesini kullanır.² Burada araştırmacının vurgu yaptığı nokta karakterin âdeta roman dışına çıkarak, romandaki örgüyü aşarak gerçek hayatta var olduğuna inanılan belli bir insan türünün temsilcisi olabilmesidir. Romancı, tip ve karakterleri “anlatının özüne uygun olarak çizmeli, biyolojik ve psikolojik yapı itibariyle onlara sahilik kazandırmalı”dır.³ İsmail Çetişli, romanda tipi en genel ifadeyle şöyle tanımlar: “*Tip; kendine has bireysel nitelikleri ile değil, herhangi bir sınıfın, grubun veya meslek mensuplarının ortak değer ve niteliklerini şahsında taşıyıp yaşayan kahramandır.*”⁴ Bütün bu tanım ve iddialara topluca baktığımızda romanlarda tip diyebileceğimiz kişilerin hayata ilişkin bir temsiliyet gücüne sahip olması gerektiği anlaşılır. Serseri tipi, âşık tipi, hasta tipi, fedakâr tip, esnaf tipi, öğretmen tipi ve araştırmamızın konusunu meydana getiren doktor tipi gibi sınıflandırmalar bu çerçevede düşünülmelidir.

Gerek acemi ilk örnekler olarak kabul edilen Şemsettin Sami’nin *Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat* (1872), Nâmık Kemal’in *İntibah* (1876), Ahmet Midhat’ın *Hasan Mellâh* (1874), Hüseyin Fellâh (1875), *Paris’te Bir Türk* (1876), Samipaşazâde Sezai’nin *Sergüzeşt* (1881) gibi eserlerine gerekse Servet-i Fünûn’un usta yazarı Halit Ziya’nın *Mai ve Siyah* (1897), *Aşk-ı Memnu* (1900) gibi önemli romanlarına bakıldığında çeşitli karakter ve tiplerin bu romanlarda boy gösterdiği ve olay örgüsünde etkili olduğu görülür: Konak efendisi, konak hanımı, âşık, öğretmen, halayık, dadı, kalem memuru, esir vs. Yazarların karakter veya tip yaratma kudreti nispetinde roman kişileri bazen acemi bazen de usta çizgilerle ortaya konulur. İlk dönem romanlarda, iyi örneklerin henüz ortada olmamasından ötürü, kişilerin tasvirinde ve olay içine yerleştirilişinde acemilikler görülür, karikatürize tipler ortaya çıkar. Halit Ziya’dan itibaren ise roman kişilerinin gerçek hayatla karşılaştırıldığında daha inandırıcı, gerçeğe yakın tipler olmaya başladığı söylenebilir.⁵ Roman tekniğindeki başarının artması aynı zamanda karakter ve tiplerin tasvirinde de tutarlı olabilme sonucuna zemin hazırlamıştır.

Yukarıda kısaca sıraladığımız karakter veya tipler arasında doktorlar da yer alır. Doktorlardan bahseden romanların bazıları doğrudan doğruya doktor kahramanlar üzerine kurulur, bazıları ise doktorlara ikincil kahramanlar olarak yer verir. Reşat Nuri Güntekin'in romanlarındaki doktor tiplerine geçmeden önce, onun eser vermeye başladığı 1920'lere kadar olan dönemdeki roman kahramanı doktorların birkaçına kısaca temas etmek yerinde olacaktır. Romanlarında hemen her kesimden kişiye rastlayabileceğimiz Ahmet Midhat Efendi'nin *Yeryüzünde Bir Melek* (1879) romanının başkahramanı Şefik bir doktordur. Edebiyatımızın ilk doktor tipleri arasında olan Şefik, ihtisasını Paris'te yapmış bir meslek adamıdır. İstanbul'da mesleğini icra ederken bir defasında hastalarından Arife adlı bir kadınla ilişki yaşar. Doktorun hastasıyla böyle bir ilişki yaşaması meslek ahlakına uygun değildir. Bu olaydan sonra Doktor Şefik'in hayatında olumsuz gelişmeler birbirini izler.⁶ Ahmet Midhat'ın romanlarındaki doktor veya hasta kahramanlara daha pek çok örnek verilebilir. *Yeryüzünde Bir Melek*'te başkahraman Doktor Şefik, hayatındaki uygunsuz davranışlarıyla dikkat çekerken başka romanlarında çizdiği doktor tiplerinde olumlu özelliklere ağırlık verir. Sema Uğurcan, Ahmet Midhat'ın doktor tiplerini şöyle değerlendirir:

"Bazı romanlardaki doktor tipleri, hazakatlerinden ziyade Batı medeniyetini öğretici tarafları ile ele alınır. Burada aklımıza önce Ahmet Midhat Efendi gelir. Onun doktor tipleri, yazarın 'Türk okuyucunun seviyesini yükseltme prensibi'ne uyararak, aslı kahramanlara Fransızca, ilim, fen, teknoloji öğretirler. Tedavi edici pozisyonundaki doktorlar da yazarları gibi babacan, geveze, merhametli, iyimserdir. Bu doktorların baktığı genç kızlar veremi bile yener."⁷

Tanzimat yazarlarından Mizancı Murat'ın *Turfanda mı Yoksa Turfa mı?* (1892) romanında başkahraman, Doktor Mansur'dur. Mansur, idealist aydın olması yönüyle yazarın kendisini andırır. Olumlu doktor tipin iyi bir örneği olan Mansur, bu dönemde ve sonrasında başka romanlarda da gördüğümüz, ihtisasını Avrupa'da yapan doktorlardandır. Mansur Bey, dönemi için son derecede ileri bir tiptir. Memleketeye dönüp çalışma hayatına atıldığında hayal kırıklıkları yaşarsa da yılgınlık göstermez. Anadolu'ya geçer ve orada önemli hizmetlerde bulunur.⁸ Emil'e göre Mansur'un, "*Orada yaptığı işler ve bir aydın olarak köylü ile kurduğu müsbet münasebetler, Türkiye'de ancak Cumhuriyet'ten sonra gerçekleşen realitelerdir.*"⁹ Halit Ziya'nın *Kırık Hayatlar* (1924) romanında başkahraman, Doktor Ömer Behiç'tir. Büyük sıkıntı ve zorluklardan sonra doktorluk diploması alan

Ömer Behiç, mesleğinde başarılı, evinde de karısı ve çocuklarıyla mutludur. Fakat günün birinde hastalarından Neyyire adlı bir kadınla uygunsuz bir ilişki yaşar. Bu olaydan sonra evliliği sarsılırsa da bir müddet yalpaladıktan sonra yuvasına döner. Ömer Behiç'in bu hatalı davranışı, Ahmet Midhat Efendi'nin *Yeryüzünde Bir Melek* romanındaki Doktor Şefik'in durumunu hatırlatır. Mehmet Rauf'un popüler romanlarından *Define*'de (1926) roman kişilerinden biri, baştabip Şakir Feyzi'dir. Şakir Feyzi, romanda ihtiyar bir kadın olan Hacı Hanım'ı uzun zaman tedavi ettiği sahnede meslek ciddi-yeti içinde görülür.

Bu birkaç örnekten sonra Reşat Nuri'nin romanlarındaki doktor tiplerine baktığımızda zengin bir kadroyla karşılaşırız. Reşat Nuri, romanlarında tip veya karakter yaratmayı seven bir yazardır. Onun roman kişileri arasında öğretmenlerin, askerlerin, memurların yanında çok sayıda doktor da vardır. Neredeyse her romanında bir veya birkaç doktor yer alır. Fethi Naci, haklı olarak, "Reşat Nuri'nin romanlarında, hiçbir romancımızın romanlarında olmadığı kadar doktor görüldüğünü"¹⁰ ve bu doktor tipleri aracılığıyla yazarın hemen her romanında "amatör doktorluk merakına rastlanacağını"¹¹ söyler.

Romanlardaki tiplerin temsil yeteneğine göre meslekleri paralelinde de belirlenebileceğinden yukarıda bahsetmiştik. Meslekî tasnif bakımından, Reşat Nuri'nin romanlarındaki doktorların önemli bir bölümü askerî doktor, bir kısmı hükümet veya belediye doktoru, bazıları ise serbest çalışan doktorlardır.

1. ASKERÎ DOKTORLAR

Reşat Nuri Güntekin'in romanlarında askerî doktorların sayısı çok olmasında yazarın babasının mesleği etkili olmuştur denebilir. Kendisiyle yapılan bir röportajda, hayatının ayrıntılarını aktarırken, "Peder merhum, askerî doktor."¹² diyerek babasının mesleğinden bahseder. Kendisinde edebiyata ilginin çok küçük yaşlarda, babasının kütüphanesinde başladığını anlatırken yine babasının mesleğine temas eder: "*Bir asker doktoru olan, birkaç parça kap kacak ve bir iki yatak dengi ile, kedi yavrusunu taşır gibi, bizi vilâyetten vilâyete sürükliyen çok genç babamın nasıl bir kütüphanesi olabilirdi? Bu benim için hâlâ bir muammadır.*"¹³

Askerî doktor tipinin yazarın romanlarındaki ilk örneği, *Harabelerin Çiçeği*'ndeki¹⁴ Hilmi Bey'dir. Romanın aslî kahramanı Süley-

man Kemal'in teyzesinin kocası, Seniha'nın babası Hilmi Bey, sadece bir meslek adamı değil aynı zamanda saraya muhalif düşünceleri olan bir asker ve aydındır, ihtilalci fikirlere sahiptir. Küçük Süleyman Kemal'in babası saraya mensup biridir ve Hilmi Bey'le, Süleyman Kemal'in Paşa babası siyasî konularda hiç anlaşamazlar. Hilmi Bey'e göre Paşa, padişaha kulluk etmekte ve memleketin hayrına olmayan gidişe sessiz kalmakla hatalı davranmaktadır. Hilmi Bey, saraya ve Paşa'ya karşı olan sert muhalefetine rağmen romanda katı bir karakter olarak değil, sevimli, şakacı bir tip olarak çizilir. Çocuklarla çok iyi anlaşır, koşmaca oynar, Paşa hariç herkese daima gülyüzle hitap eder. Çocukla çocuk, büyükle büyük olabilen biridir. Paşa dışında evdeki herkes gibi Süleyman da Hilmi Bey'i sever:

"O, eve geldiği zaman, hizmetçiler, uşaklar saatlerce alıkoyarlar, dertlerini, hastalıklarını arkadaş gibi söylerlerdi. O da, onları, arkadaş gibi dinler, teselli ederdi. Öyle gürültülü ve tatlı bir gülmesi vardı ki, en hastalara, en dertlilere ilaç gibi tesir ederdi." (s. 26)

Emil'e göre, saraya muhalif Doktor Hilmi Bey, "fikirleriyle devrin, bilhassa ordu içindeki aydın tabakanın temsili tipi"dir.¹⁵ Hilmi Bey, Paşa'yla ateşli tartışmalara giriştiği günlerde hafiye ve jandarma evini basar. Hilmi Bey, biraz da Paşa'nın parmağı olduğu sezdirilen entrikalarla Fizan'a sürgüne gönderilir. Bu sürgün olayından sonra romanda uzun süre kendisinden bahsedilmez. Aradan yıllar geçtikten sonra, ihtisasını Avrupa'da yapıp memlekete göz doktoru olarak dönen Süleyman Kemal, Hilmi Bey'in sürgünden döndüğünü tesadüfen öğrenir.

*Gizli El'*de¹⁶ askeri doktor tipini temsil eden Cemil Bey, romanda fazla görünmez. Buna rağmen, romanın baş kişisi Şeref'in hayatındaki dönüm noktalarında önemli etkilere sahiptir. Hayattaki en büyük ideali başarılı işler yapmak, başarı merdiveninin basamaklarında hızla yükselip para kazanmak olan genç Şeref, Doktor Cemil'le Gemlik'te tanışır. Onunla tanıştığı günlerde memuriyetinin ilk günlerini yaşamaktadır ve ne yapacağını, nasıl yükseleceğini tam olarak bilememektedir. Doktor Cemil ise emeklilik günlerinin keyfini sürmektedir. Emekliye ayrıldıktan sonra sırf keyif için doktorluk yapar, hastalardan para almaz: "*Taşra halkının ve memur tabakasının hayatına onlardan biri gibi karışmamakla beraber, olgun şahsiyetiyle herkeste saygı uyandıran bu yaşlı, gün görmüş, yardımsever insan, büyük dostlukların sırrına sahiptir.*"¹⁷ İhtiyar doktorla Şeref arasında kısa zamanda dostluk kurulur. Doktor, Şeref'e hayat hakkında çok

şey anlatır. Doktor Cemil'in olgun kişiliği Şeref'te güven duygusu uyandırır, beraber hoş vakit geçirirler; bahçe çıkar, bahçelerde dolaşırlar. Bu noktadan sonra Doktor Cemil, Şeref'in hayatında "gizli bir el" gibi etkili olacak, önemli rol oynayacaktır. Yaptığı ilk iyilik, Şeref'i Aziz Paşa'yla tanıştırmak olur. Şeref, Aziz Paşa'nın kızı Seniha'yla evlenecek ve bu olaydan sonra hayatında yükseliş dönemi başlayacaktır. Doktor Cemil, Çanakkale Savaşı sırasında da Şeref'in hayatının seyrinde belirleyici olur. Emekli de olsa, bir askerî doktor olması sıfatıyla, askere alma heyetinde görev yapmaktadır. Pek çok genç gibi cepheye gidip ön saflarda savaşmayı düşünen Şeref'e engel olur: Heyet doktoru sıfatıyla Şeref'i muayene eder, eski bir böbrek hastalığının cepheye gitmesine engel teşkil ettiği iddiasıyla cephe gerisi pasif görevle şubede yazıcı neferi olmasını sağlar. Savaş sonrasında da Şeref'in İttihatçılarla tanışıp çevre değiştirmesinde, başarı basamaklarını daha hızlı tırmanmasında etkili olur. Doktor Cemil, yukarıda belirtilen dönüm noktalarında Şeref'in hayatında bariz bir etkiye sahiptir. Esas etkisi, Şeref'in hayatını kökten değiştiren evlilik, askerlik, savaş sonrası İttihatçılarla tanışma gibi noktalarda söz sahibi olmasıdır. Şeref'in hayatında çok önemli sonuçları olan bu olaylarda etkin rol oynadıktan sonra, uzun süre romanda görülmez ve bir müddet sonra da öldüğü belirtilir.

*Çalığıuşu*¹⁸ romanındaki askerî doktor Hayrullah Bey, ilgi çekici kişiliğiyle okurda iz bırakan tiplerdendir. Romanın asıl kahramanı Feride'nin hayatında bazı dönüm noktalarında kilit rol oynayan Doktor Hayrullah, romanda karşımıza ilk kez Zeyniler köyünde çıkar. Zeyniler köyü, Feride'nin öğretmenliğe başladığı yerdir. Bir gece eşkiya ile çatışan jandarmalardan biri yaralanır ve tedavisini Doktor Hayrullah yapar. Köyün misafir odasında yapılan tedavide Hayrullah Bey'e Feride yardım eder. Tok sözlü, esprili, argo konuşmayı seven doktorla ilk kez orada karşılaşan Feride'nin bakışıyla yaşlı adam şöyle tanıtılır:

"Kalın kaputlu, kocaman çizmeli, şişman bir askerî doktor, merdiven basamağına oturmuş, bir şeyler yazıyor, avluda yüzü seçilmeyen birkaç kişi ile konuşuyordu. Çehresini yandan görüyordum. Dolgun beyaz bıyıkları, kalın kaşları, canlı ve sevimli bir yüzü vardı. Fakat, yarabbi, bu adam konuşurken ne kadar kaba, hattâ ayıp kelimeler kullanıyordu." (s. 179)

Feride ve Doktor Hayrullah bu ilk karşılaşmadan sonra uzun zaman birbirlerini görmezler. Yazar, Doktor Hayrullah'ı neredeyse unutturur, sonra bir anda tekrar okur karşısına çıkarır. Aradan epeyce zaman geçtikten sonra Feride, Doktor Hayrullah'ı bu kez

Kuşadası'nda görür. Genç kız, Zeyniler'den ayrıldıktan sonra tayinle Kuşadası'na gitmiştir. Feride'nin öğretmenlik yaptığı okul, Birinci Dünya Savaşı nedeniyle hastaneye çevrilir. Hastanenin başhekimini Doktor Hayrullah'tır. Zeyniler'de, bir jandarmanın yarasını tedavi ederken gördüğümüz yaşlı adama burada da Feride yardım eder. Savaşın en şiddetli günleridir ve hastaneye gece gündüz yaralı taşınır. Hayrullah Bey ve Feride burada fedakâr çalışmalar gerçekleştirirler.

Hayrullah Bey'in hayatının ayrıntılarını muharebe bitip de çiftliğine çekilmesinin ardından öğreniriz. Aslen Rodoslu olan Doktor Hayrullah Bey, karısını tifo hastalığından kaybettikten sonra bir daha evlenmemiş, kalender, hayatı ve insanları tanıyan, temiz kalpli bir adamdır. Kızgın ve sert görünüşünün altında yumuşak bir kalbi vardır. Zaman zaman kaba şakalar yapsa da bunun nedeni, açık sözlülüğü ve samimiyetidir. Hayrullah Bey, Feride'ye hemen her konuda destek olur. Feride, evlatlığı Munise'nin ölümü üzerine derin bir buhran yaşamaya başlayınca genç kızı çiftliğine götürür ve buhranlı günlerinin çabuk geçmesini sağlar. Dedikoducu çevreler Feride ve kendisi hakkında dedikodu yapmaya başladığında da genç kızın zarar görmemesi için onu nikâhına alır. Feride, nişanlısı Kâmran'ın kendisini aldattığını öğrenince İstanbul'u terk edip Anadolu'ya kaçmıştır. Feride açıkça anlatmasa da genç kızın hâl ve tavırından, onu buralara sürükleyen kırık bir gönül macerası olduğunu anlar. Yaşlı doktor kanserden ölümüne yakın, malını mülkünü Feride'ye bırakmakla kalmaz, genç kızı mutluluğa ulaştıracak bir de plan yapar: Feride'ye, yaz tatilinde memleketine dönüp akrabalarıyla barışmasını vasiyet eder. Feride'den gizli Kâmran'a hitaben bir mektup yazar, mektubunda ona Feride'yi bırakmamasını öğütler. Genç kızın günlüğünü de mektupla birlikte Kâmran'a ulaştırır. Yaz tatili geldiğinde Feride, Tekirdağ'daki çiftlikte akrabalarının yanındadır. Feride'nin İstanbul'dan ayrılmasından sonra Münevver'le evlenen Kâmran da, eşinin ölümünden sonra Tekirdağ'a dönmüştür. Hayrullah Bey'in mektubunu ve Feride'nin günlüğünü okuyan, Feride'nin kendisini hâlâ çok sevdiğini anlayan Kâmran, genç kızı bir daha bırakmamaya karar verir. Doktorun güzel hilesi, Feride'yle Kâmran'ın yeniden kavuşmalarına zemin hazırlamıştır. Hayrullah Bey, yazarın doktor tipleri arasında en unutulmazlarından ve aynı zamanda babacan karakterlerdendir. Uğurcan, Ahmet Midhat Efendi'nin romanlarındaki doktor tipleriyle Reşat Nuri'nin doktorlarını karşılaştırırken bu noktaya vurgu yapar:

"Kısmen Ahmet Midhat Efendi'de rastladığımız babacan doktor tipinin devamını en canlı olarak Reşat Nuri'nin romanlarında görürüz. Yalnız bu kahramanlar artık mekân değiştirmişlerdir. İstanbul yerine Anadolu'da ve genellikle kasabalarda yaşamaktadırlar. Onlar insanı tanıyan, zaaflarına rağmen insanı seven, insana ilmî doktrinlerden değil, kendi gerçeğinden ve kendi şartlarından yaklaşan iyi kalpli doktorlardır."¹⁹

*Değirmen*²⁰ romanındaki askerî doktor Arif Bey, Sarıpınar kasabasının hatırı sayılır kişilerinden ve kaymakam Halil Hilmi'nin yakın dostlarından. Kaymakam, ne zaman başı sıkışsa ondan yardım ister. "Vazifeşinas" bir kişi olan doktor, kendisi de devamlı hasta görünmesine rağmen, aldığı askerî eğitim terbiyesi gereği, hastalarını kesinlikle ihmal etmez, vizitelere zamanında gider, hastalarıyla yakından ilgilenir. Sadece "vazifeşinas" değildir, aynı zamanda meslekî bilgisine de çok güvenir. "Ben, ne halt ettiğimi bilen bir fen adamıyım." (s. 32) cümlesi kendine olan güvenin ifadesidir.

Kasabadaki sözde zelzeleden sonra bir karışıklık ortaya çıkar. Kaymakamın zelzelede ağır yaralar aldığı için görevden uzaklaştırılacağı, yerine başkasının atanacağı dedikodusu yayılır. Huzuru kaçan kaymakama bu konuda en büyük yardımı dostu Doktor Arif Bey yapacaktır. Dedikoduları kimin çıkardığını öğrenmek, Arif Bey'in görevi hâline gelir. Kasabada kaymakamın tarafını tutanlardan bir ekip kurulması ve bu ekibin de Halil Hilmi'nin haklarını savunması için elinden geleni yapar. Hatta gizli bir komite reisi gibi gözüne kestirdiği kimselerle konuşur, kaymakamın sanıldığı gibi yaralı olmadığı ve görevini sürdürmesi gerektiği yönünde propaganda yapar. Sonuçta, kaymakamın görevden azledileceği dedikodusu yavaş yavaş söner.

Kavak Yelleri'nde,²¹ eskiden askerî doktorluk yapmış olan Ziver Efendi ilginç bir kişiliktir. Onun hayat hikâyesi, Eczacı Hacı Müslim tarafından aktarılır. Ziver Efendi, kırk yaşına yakın Gülhane'den diplomasını alıp göreve başladığı Fizan'dan sonra Trablus, Bingazi, Yemen ve Hicaz'da da doktorluk yapmış, yüzbaşılık düzeyinde askerî doktorluk rütbesi almıştır. Cidde Askerî Hastanesi'nde cerrahlık yaparken tanıştığı Eczacı Müslim Bey'le kısa zamanda ahab olur. Koleraya yakalanan, üstelik kolunda bir de çıban çıkan Müslim Bey'i bu hastalıklardan Ziver Efendi kurtarır. Müslim Bey'in memlekete dönmesiyle yolları ayrılırsa da aradan geçen uzun yıllardan sonra Ziver Efendi bir gün ansızın Müslim Bey'in kazadaki eczanesine gelir. Birinci Dünya Savaşı yıllarında varını yoğunu yol-

larda elden çıkarmak zorunda kalmıştır. Eczacı Hacı Müslim, yaşlı adama emekli maaşı bağlanmasını sağlar, ayrıca onu kazadaki mahkemeye mübaşir yazdırır. Böylece, savaş yıllarında kendisine yaptığı iyiliğin karşılığını Ziver Efendi'ye ödemiş olur.

2. HÜKÜMET VEYA BELEDİYE DOKTORLARI

Reşat Nuri'nin doktor tipleri arasında hükümet veya belediye doktorlarına çok sık rastlanır. Bunun nedeni, romanların çoğundaki olayların Anadolu şehir ve kasabalarında geçmesidir. Buralarda hükümet ya da belediye doktoru sıfatıyla çalışan kişiler önemli şahıslar arasında yer alır. *Harabelerin Çiçeği*'nde Bursa belediye hekimi Hayrullah Bey, başkahraman Süleyman Kemal'in hayat macerasının aktarılmasında dinleyici rolündedir. Romanda çok sık görünmeyen; ancak zaman zaman karşımıza çıkan Doktor Hayrullah Bey, Süleyman Kemal'in yaşadıklarının aktarılmasına aracılık eden bir figürdür. "*Dr. Hayrullah Bey böylesine olgun, tecrübeli şahsiyetiyle ve bu şahsiyetin karşısındakine telkin ettiği dostluk duygusuyla, Reşat Nuri'nin başka bazı romanlarında da görülen o himâye edici, mahrem, dost doktor tiplerindedir.*"²² Çocukluktan itibaren bütün hayat hikâyesini dinleyerek sırdaşı olduğu Süleyman'la yolları bir hasta dolayısıyla kesişir. Hayrullah Bey'in hastalarından biri olan ve bir sabaha karşı ölen Seniha, aslında Süleyman'ın çocukluk aşkıdır. Hayrullah Bey, Süleyman Kemal'in teyzesinin kızı ve çocukluk aşkı Seniha'nın otuzlu yaşlarını sürdüğü zamanlardaki doktorudur.

*Akşam Güneşi*²³ romanında eskiden askerî doktorken bu görevden ayrılıp hükümet doktorluğuna geçen Kemal Bey, romanın asıl kahramanı Nazmi'nin hayatının ayrıntılarının aktarılmasında dinleyici rolündedir. Doktor Kemal'in bu romandaki rolü, hayatındaki derin acıyı içinde büyüten Nazmi'ye sırdaşlık ederek bir parça da olsa onu rahatlatmaktır. Onun bu pozisyonu, *Harabelerin Çiçeği*'ndeki Doktor Hayrullah'ı hatırlatır. Romanın süjesi daha çok, Nazmi'nin hayatı üzerinde olduğundan, Doktor Kemal seyrek olarak karşımıza çıkar. "*Kendisi hakkında onu bir roman kişisi yapmaya yetecek kadar az şey bildiğimiz Doktor Kemal, asıl roman kişisinin, yani romanın acılı hikâyesini daha da pekiştirmeye yarayan edebî bir buluştur.*"²⁴ Kemal Bey, ağır bir hastalığın pençesinde kendini tükeniştir. Bırakan, ölüme doğru ağır ağır giden Nazmi'ye hem sırdaşlık eder hem de onu normal hayata döndürmeye çalışır. Bunda muvaffak

olamasa da Nazmi'nin dertlerini paylaşması onu olay örgüsünde önemli kılar.

Doktor Kemal Bey, memleketin çeşitli yerlerinde görev yapmış, bir ara da M... adasında bulunmuştur:

"M... adasında ilk memuriyetim dört buçuk ay sürmüştü. Günün birinde Erzurum sıhhiye müfettişliğine tayin edildiğime dair bir telgraf almış, fena hâlde sıkılmışım. Fakat ordu doktorluğumdan kalma bir uysallıkla derhâl emre itaat etmiş, kasabanın nihayetindeki küçük bağımı bırakıp yola çıkmıştım." (s. 17)

Adada görev yaptığı sıralarda tanıştığı Nazmi'yle kısa zamanda arkadaş olur ve onun acıklı hikâyesini dinler. Nazmi kalp hastalığıyla birlikte umutsuz bir aşkın pençesinde eriyip gitmektedir. Doktorla tanıştığı günlerde hayatının sonlarına yaklaşmıştır. Doktor Kemal, adaya geldikçe Nazmi'yle buluşup konuşur, sohbet eder. Bu sohbetlerde doktor, daha çok, dinleyici pozisyonundadır. Olayların odak noktasında, çok umutsuz ve mutsuz bir dönem yaşayan Nazmi vardır. Yağmurlu bir günde Nazmi'nin tek başına dolaştığını, yağmurda iyice ıslandığını fakat buna aldırış etmediğini görünce çiftliğe dönmesini ve kurulanıp dinlenmesini tavsiye eder. Genç adamın buhranı, âşık olduğu akraba kızı Jülide'yi tamamen kaybetmekten kaynaklanmaktadır. Doktor Kemal, gerekirse zorla "doktorluk vazifesini ifa edeceğini" söyleyerek Nazmi'yi çiftliğine götürür, kendisi de ona misafir olur. Sohbet ederlerken Nazmi'nin buhranı iyice derinleşmiş, neredeyse son haddine varmıştır. Genç adam, âdeta sayıklar gibi konuşur. Bir müddet sonra da, zayıf kalbini yoracak her şeyi yapar ve gönüllü olarak kendini ölümün kollarına bırakır. Bütün çabalarına rağmen Doktor Kemal genç adamı kurtaramamıştır.

Yeşil Gece' de²⁵ belediye doktoru Kâni Bey aslında görüldüğü gibi olmayan biridir. Hep başkalarının iyiliğini ister, tokgözlü görünür, hatta para derdine düşmeyip bazı hastalarını kasabaya yeni gelen genç doktorlara yönlendirir. Aslında bütün davranışlarının arkasında başka şeyler vardır ve Kâni Bey mülayim görüntüsü altında nabza göre şerbet veren, içten pazarlıklı bir adamdır. Kâni Bey'in tek amacı kasaba eşrafına şirin görünmek, onlarla iyi geçinmek, idarecilerle ihtilafa düşmemek, böylece kasaba halkı arasında kök salmaktır. Bunu sağlayabilmek için de küçük zararlara girmeyi göze alır. Kâni Bey'i yakından tanıyan ve açıksözlülüğünden dolayı "Deli" diye anılan Mühendis Necip onun hakkında şunları söyler:

“Adam olmadıktan sonra doktor olmuş kaç para eder? Bu Kâni Bey de bir hekim esnafıdır... Bu adam rıyanın timsali değil, tâ kendisidir... Billâhi bu herif, o Eyüp hocalardan, Zühtü Efendilerden falan daha şenfidir. Onlar, hiç olmazsa kendi mesleklerine, umdelerine sadakat gösteriyorlar... Bu fen adamı ise mesleğini onların entrikalarına alet ediyor... Ahalinin bir kısmı vardır ki daha üfürükçü ve doktor arasında mütereddittir, hâli, vakti yerinde ise hastasına doktorla beraber bir de üfürükçü getirir... Birinden fayda gelmezse birinden gelir gibilerden... Bu Kâni Bey ise kendinde hem üfürükçülüğün, hem doktorluğun hasiyetlerini cemetmiş bir adamdır. Cahil ahali, ilacından hayır gelmezse ruhaniyetinden, ruhaniyeti para etmezse ilacından hayır geleceğine kanidir... Eşraf arasında mütevazı diye şöhreti vardır, amma bal gibi dalkavuktur.” (s. 111)

Doktor Kâni Bey’in bu ikiyüzlü tavrı, kasabaya gelen diğer doktorların da bozulmasına neden olmuştur. Yeni gelen doktorlar, kasaba ahali arasında çok sevilen, sahte de olsa sevimli tavırlarıyla ahaliye ve eşrafa kendini sevdiren Kâni Bey’le mücadele edemeyecekleri için onun gibi davranmaya mecbur kalırlar. Bu durum, onların da bozulmasına yol açar:

“Hâsılı, doktorlar cahil ahaliye kendilerini sevdirtip tutturmak için fen vakariyle telifi imkânsız şarlatanlıklar, münasebetsizlikler yapıyorlar... Neredeyse köşe başlarında nasır ilacı satan şarlatanlara, sokaklarda parmaklarıyla diş çıkaran arabacı dişçilere benziyecekler... Doktorlar ki meslek ahlâkına en fazla taassupla ehemmiyet veren en temiz ve en uyanık fen adamlarıdır. Bu kasabanın havası onları bu hâle getirirse gerisini var sen kıyas et...” (s. 113)

Bilindiği gibi, *Yeşil Gece* tezli bir romandır ve yazarın bu romanda bakış açısı belli tipler dışında genellikle olumsuzdur. Reşat Nuri, Kâni Bey gibi sahte tavırlı bir doktor tipi çizerek, memlekete hizmet için Anadolu’ya giden doktorlara meslek ahlakından taviz vermemeleri konusunda yol gösterme amacı gütmüş olmalıdır.

*Gökyüzü*²⁶ romanında karşımıza pek çok doktor çıkar; çünkü roman neredeyse baştan sona Sevim adlı genç kızın hastalıklarıyla doludur. Romanda adı belirtilmeyen ve materyalist bir kişi olarak çizilen başkahraman, ki aynı zamanda Sevim’in vasisidir, Bursa’da bazı arkadaşlarıyla fantezi olsun diye bir gece ruh çağırma seansı düzenler. Etraftaki gölgeleri hayalet zanneden ve derin bir buhran geçiren Sevim, burada çağrılan doktorun muayenelerinden sonuç alınamaması üzerine İstanbul’a getirilir. Sevim’i muayene için bir doktor aranır. Bulunan ilk doktor, belediye hekimi Hasan’dır. Doktor Hasan Çukurçeşme, meslek hayatında pek başarı kazanamamış doktorlardandır. Tıp Fakültesi’nden mezun olunca Arabistan’a tayin edilmiş, oradan memlekete dönerek ya da Avrupa’ya giderek

parlak bir kariyer yapmaya fırsat bulamayınca da körelip kalmıştır. Ayrıca Birinci Dünya Savaşı sırasında Bombay'da İngilizlere üç yıl esir düşmesi, ardından evlenip çocuk çocuğa karışması da mesleğinde körelmesinin nedenleri arasındadır. Son zamanlarında da yoksul durumdadır, kalp ve böbrek rahatsızlığı çeker. Doktor Hasan, meslekî yönden kendine güveni olmayan biridir. Sevim'i muayene eder ama teşhiste bulunmaktan, Sevim'in hastalığı hakkında kesin bir hüküm vermekten kaçınır. İstanbul'da belediye doktorluğu ile geçinemeyen Doktor Hasan, Sevim'i muayene ettiği günlerden kısa zaman sonra, yeni yapılan şimendiferlere amele doktoru olarak tayinini ister ve İstanbul'dan ayrılır.

Kan Davası'nda²⁷ hükümet doktoru, romanda adı belirtilmeyen bir gençtir. Bozova'ya bağlı Toygar ilçesinde doktorluk yapan bu genç, 28-30 yaşlarında, bekâr, sarışın, yakışıklı bir adamdır. Yukarı Sazan köyünde bir salgın baş gösterir ve öğretmen Ömer yardım istemek üzere ilçeye iner. Toygar doktoruyla tanışmaları bu vesileyle olur. Ömer geldiğinde Toygar doktoru kendi başının çaresine bakmaktan bile acizdir: Yakınlarda ameliyat ettiği bir hastadan mikrop kapmış, mikrobun zehri vücuduna yayılmıştır. Aşırı kar ve fırtına yüzünden tedavi için şehre gidememiştir, ölmesi yakındır. Fırtınalı bir gecede kapısına gelen Ömer'e durumundaki umutsuzluğu anlatırsa da Ömer onu dinlemez, cesaret ve moral vererek kendi tedavisini kendisinin yapmasını sağlar. O gece derin bir sohbete dalarlar ve Ömer ona bütün hayatını anlatır. Toygar doktoru, başkahramanın sırdaşı olmak bakımından *Harabelerin Çiçeği*'ndeki Hayrullah Bey'i ve *Akşam Güneşi*'ndeki Kemal Bey'i hatırlatır. Doktorun iyileşmesinden sonra yanlarına gerekli ilaçları alarak Yukarı Sazan köyüne giderler. Onların gelişiyile Yukarı Sazan'da moraller yerine gelir, salgının önlenmesiyle iyimser bir hava esmeye başlar.

Kavak Yelleri'nde romanın asıl kahramanı Sabri Bey, eserde adı belirtilmeyen bir Anadolu kazasında hükümet doktoru olarak çalışır. Doktor Sabri, *Gökyüzü* romanındaki Doktor Hasan gibi, Avrupa'ya gidip ihtisas yapma fırsatı bulamadığından hükümet doktorluğunda karar kılmıştır. İstanbul'da tıbbiyeyi bitirdikten sonra, Cumhuriyet'in ilk yıllarında memlekete hizmet düşüncesiyle Anadolu'ya gitmiştir. Birlikte yola çıktığı arkadaşlarının pek çoğu geri dönerken Sabri Bey, Anadolu'nun unutulmuş köşelerinde fedakârca çalışmaya devam eder. Doktorluk yaptığı kazayı zamanla benimser, farkına bile varmadan ahaliden biri hâline gelir. "*Burada evlenmiş, çocuk çocuğa karışmış; hükümetteki dairesi, Dereboyu'ndaki muayene-*

nehanesi, akşam üstleri Yeni İstasyon parkında havuz başında içtiği kara dut şerbetleri ve her zamanki aynı tartışmalar ve kavgayla biten şakalaşmaların bağlayıcılığında, bu topraklara neredeyse kök salmıştır.”²⁸ Kazada eczacılık yapan Hacı Müslim’in kızı Celile’yle evlenen Sabri Bey, bu sayede hastaların kendisine yönlendirilmesi hususunda da eczacının büyük yardımlarını görür.

Sabri Bey, hastalarına daima iyi muamele eder; muayene sırasında onlarla şakalaşır. Bu nedenle ağır hastalar bile ona muayene olurken hastalıklarını unuttur. Herkes tarafından sevilir, iyi insan, iyi doktor ve fakara babası olarak tanınır:

“Fakara babası doktor: görmeden yan cebine konan paraya az çok demiyen; yolu üstündeki fukaranın para almadan diline, nabzına bakan; daha düşkünlerine Avrupa firmalarından gelmiş reklam ilaçlardan bedava komprimeler dağıtan, iğneler vuran ve hattâ bazılarının yastığı altına usulca birkaç lira bırakan fakara babası doktor! Bunlar, öyle iyiliklerdir ki, hiçbir zaman kaybolmazlar ve Tanrı, büyüğün büyük parası, küçüğün küçük parası, yahut balı, yumurtasıyla daima karşılıklarını gönderir.” (s. 6)

Sabri Bey’in çalıştığı kazada en sık rastlanan hastalık sıttıdır. Sıttınun yanı sıra zaman zaman ortaya çıkan salgınlar ve çocuk hastalıkları doktorları epeyce uğraştırır. Sabri Bey, görevine bağlı, mesleğine düşkün, sorumluluk sahibi bir adamdır; zamanının uygun olup olmadığına bile bakmadan nereye çağrılırsa gider. Hükümet doktoru olması sıfatıyla hiçbir hastalığa bu benim işim değil demez. Öte yandan, meslek ciddiyetine sahiptir, yeni tıp literatürünü uzaktan da olsa takip eder. Kazaya getirttiği yeni neşriyatı okuyamazsa da Avrupa firmalarından gelen yeni ilaç eşantyonlarının tarifelerini dikkatle okur, not eder ve bunlardan yararlanır.

Sabri Bey’in şiş karınlı çantası doktorun kaza ahalişi üzerindeki otoritesini sağlayan unsurlar arasındadır. Çantada herhangi bir hastaya her an müdahale etmesini sağlayacak basit ameliyat bıçaklarından morfine kadar her şey bulunur:

“Sağ zamanlarında doktora pek kulak asmayan bu insanlar, hastalık ve acı, görünmez bir canavar gibi bir yerlerinden kaptı mı çantaya bir tılsım gibi bakmaya başlarlar. Gerçekten de onun içinde bu memlekette rastlanan birçok hastalıkların tam ilacı değilse bile iyi kötü bir yumuşatıcısı vardır.” (s. 18)

Tam on yedi yıl aynı yerde doktorluk yapan Sabri Bey, karısı Cemile’nin ölümünden sonra kazadan soğur. Kendisini boşlukta gördüğü bir anda, aslında kazada yıllardır bir sürgün gibi yaşadığını, buraya sıkışıp kaldığını fark eder. Karısının ölümünden sonra dok-

torun yalnızlaştığını, kazadan soğumaya başladığını hisseden ahalî onu yeniden buraya bağlamanın yollarını arar. Bunun en iyi yolu, Sabri Bey'i kazadan biriyle yeniden evlendirmektir. Ne var ki, doktor buna yanaşmaz. Kendi kızının, onaylamadığı biriyle evlenmesini de bahane eder, kazadan ayrılıp İstanbul'a gelir. Amacı özgürlüğünün tadını çıkarmak, yıllardır kaçırdığı eğlence fırsatlarını ele geçirip bunları değerlendirmektir. Fakat umduğu gibi olmaz, İstanbul'da aradığını bulamaz. Kazaya o kadar alışmıştır ki, kısa bir süre sonra tekrar oraya döner.

Kazaya Sabri Bey'den önce gelmiş doktorlar da vardır. Bunlardan İsa Bey, kazanın en kıdemli doktorudur. Bir zamanlar askerî doktor iken, yolu bu kazaya düşüp de eşraftan zengin birinin kızıyla evlenince buraya yerleşmiştir. Askerî doktorluktan hükümet doktorluğuna geçişi yönüyle, *Akşam Güneşi*'ndeki Doktor Kemal Bey'i hatırlatır. İsa Bey, İttihat ve Terakki üyesidir. Millî Mücadele yıllarında adı çeşitli parti dedikodularına karışır. İttihatçıların tekrar iş başına geleceği yönündeki propagandaları nedeniyle Ankara'da ona karşı bir hoşnutsuzluk ortaya çıkar ve hükümet doktorluğundan uzaklaştırılır. Zaten hükümet doktoruyken de daha çok, özel hastalarına zaman ayıran İsa Bey için bu gelişme iyi olmuştur. Az para karşılığı bakmaktan şikâyet ettiği hastalarını bırakıp bütün zamanını özel hastalarına ayırır, böylece daha çok para kazanmaya başlar. İsa Bey, Sabri Bey'in aksine tıptaki yeni gelişmeleri takip etmez, yeni literatürü hiç okumaz. Aslında Sabri Bey'in de yeni literatürden layıkınca yararlandığı söylenemez; ama hiç olmazsa yeniliklere İsa Bey gibi tamamen ilgisiz de değildir. İsa Bey, yeni ilaçları kullanmaz, hastalarına eski ilaçları kullandırmakta diretir. Bununla da kalmayıp tıp ahlakına uymayan davranışlar içine girer. Gözünü para hırsı bürüdüğünden hastalarını birer müşteri gibi görür, hasta ve aileleriyle pazarlık eder, anlaşamadığında hastayı yüz üstü bırakır. Yaşlandıkça aksileşen ve titizleşen İsa Bey, herkese tepeden bakmaya, herkesle alay etmeye başlar. Kendisinin partacılık nedeniyle görevden alınıp yerine Sabri Bey'in tayin edilmesi onu çok kızdırmıştır. Kazada Sabri Bey hakkında asılsız dedikodular yayar.

İsa Bey, ilkinde kendisini hükümet doktorluğundan eden siyasî hatanın daha büyüğünü Cumhuriyet yıllarında yapar. 1930'da Serbest Fırka kurulunca daha önceki kayıplarını telafi edebileceği düşüncesiyle yeni partiye hemen kaydını yaptırır ve Fırka'nın en ateşli temsilcisi hâline gelir. Bir süre sonra Serbest Fırka lağvedilin-

ce İsa Bey bir kez daha boşluğa düşer. Bu kez, kayıpları çok daha büyüktür; çünkü büyük beklentiler içerisine girerek bütün parasını, malını mülkünü Fırka'ya yatırmıştır. Fırka kapatılınca İsa Bey de öteki üyeler gibi sert suçlamalarla karşı karşıya kalır, hakkında çeşitli davalar açılır. Zamanının çoğunu particiliğe ayırıp hastalarıyla yeterince ilgilenmemiş, başarısız bir ameliyat yüzünden hastalardan birinin ölümüne neden olmuştur. Bu meslekî başarısızlığı yanında dava ve hücumlarla yıpranan, iflas eden İsa Bey, muayenehaneyi Sabri'ye devretmek zorunda kalır. Şiddetli bir anjin krizi geçiren İsa Bey'le Sabri ilgilenir, onu tedavi eder. Bu olaydan sonra İsa Bey'in Sabri Bey'i sevmeye hatta ona "oğlum" diye hitap etmeye başlaması ilginç bir gelişmedir. Yazarın İsa Bey'e böyle bir kader biçmesinde, doktorluk gibi aziz mesleklerle uğraşanların meslek ahlakına uygun davranmaları konusundaki düşünceleri rol oynamıştır diyebiliriz. Olcay Önertoy, Reşat Nuri'nin romanlarındaki doktor tiplerinin romandan romana değişen özellikler gösterdiğini belirtir. Bu değişiklik zıtlıklar biçiminde tezahür eder ve iyilerin yanı sıra kötülere de rastlanır: "*Doktorlar arasında meslekleri gereği, ayrıca bir insan olarak koruyan, kurtaran doktorlar olduğu gibi çıkarıcı, sömürücü doktorlar da görülür.*"²⁹ Daha önce bahsettiğimiz *Yeşil Gece*'nin Kâni Bey'i gibi İsa Bey de Önertoy'un dikkat çektiği olumsuz doktor tipinin örneklerindedir.

3. DİĞER DOKTORLAR

Reşat Nuri'nin romanlarında askerî doktorların ve hükümet doktorlarının yanı sıra, mesleğini farklı şekillerde icra eden doktor tipleri de vardır. *Harabelerin Çiçeği*'ndeki başkahraman Süleyman Kemal bunlardan biridir. Yüzündeki büyük yanık izi nedeniyle insanlardan kaçan Süleyman Kemal, kendisini tanıyanlardan uzakta olmak için Avrupa'ya gider. Göz doktorluğu ihtisasını orada yapar. Çok iyi bir göz doktoru olan Süleyman Kemal, memlekete döndükten sonra bir iki vak'a dışında mesleğini icra etmez, zamanının çoğunu seyahat ederek geçirir.

Son yıllarda Süleyman Kemal'in uzun zaman uğraşarak gözlemini tedavi ettiği tek kişi Maryanti'dir. Maryanti, Bursa'nın Mudanya ilçesinde yaşayan bir Rum balıkçının kızıdır. Kızın kör olması "merdümگیرiz" bir kişi olan Süleyman Kemal'e rahatlık sağlar, ondan kaçmayı düşünmez. Yanık yüzünü görmediği için genç adam Maryanti'nin yanında rahat ve huzurludur. Birlikte çok zaman geçirirler, Maryanti yüzünü hiç görmediği hâlde Süleyman

Kemal'e âşık olur. Maryanti'nin babası yoksuldur, bu nedenle kızın bütün tedavi masrafını Süleyman Kemal üstlenir. Mesleğini icra etmemek aslında genç adamı rahatsız etmektedir, bu nedenle Maryanti'nin gözlerini açmak onda bir amaç hâlini alır. Eğer bunu başarırsa göz doktorluğunun ilk büyük olayını gerçekleştirmiş ve mesleğinin hakkını vermiş olacaktır. Uzun bir tedavi sürecinden sonra genç kızın gözlerini açma başarısını gösterir. Tedavinin başarıyla sonuçlanması onu çok sevindirir; fakat yüzündeki yanık izini Maryanti'nin görmesini istemediğinden kimseye haber vermeden Mudanya'dan ayrılır.

*Dudaktan Kalbe'de*³⁰ Lâmia'nın kocası ihtiyar binbaşı Kemal Bey'in yeğeni olan Vedat, romanın doktor karakteridir. Vedat, İstanbul'da doktorluk yaparken saray mensupları hakkında söylediği bazı eleştirel sözlerden dolayı Kütahya'ya sürgüne gönderilmiştir. Siyasî fikirleri yüzünden sürgüne gönderilmesiyle, *Harabelerin Çiçeği*'ndeki Doktor Hilmi Bey'i hatırlatır. Mizaç olarak da Hilmi Bey'i andırır, onun gibi neşeli, iyimser, hareketli bir adamdır. Vedat, sürgün olarak geldiği Kütahya'da akrabalarının yanında kalmayı kabul etmez ve bir Ermeni kadının evinde pansiyoner olur. Mesleğini çok seven bir doktor olmasına rağmen ümitsiz hastalarla karşılaştığında ondaki iyimserlik kaybolur. İnsanlara çok acır ve onların çaresizliği karşısında üzülür, doktorluğun fena bir meslek olduğunu düşünmeye başlar. Kütahya'da bir yandan hastanede bir yandan da kendi muayenehanesinde çalıştığından çok yoğun bir iş hayatı vardır.

Vedat, Lâmia'ya ilgi duyar. Lâmia kocasından boşanınca genç kadına evlenme teklif eder. O günlerde Lâmia'nın kafası da gönlü de karışıktır. Eskiden sevdiği, bir gece kendisini teslim ettiği ve çocuğunun babası olan Kenan'ı tam olarak unutamamıştır. Bir müddet sonra, Kenan'ı tamamen unuttuğuna kanaat getirince Vedat'ın teklifini kabul eder. Doktor Vedat, Kütahya'da kurduğu kendi dünyasında hastalara yardımcı olmanın yanında Lâmia için de genç kadının kalbini ve hayatını tedavi eden bir kurtarıcı gibidir.

Akşam Güneşi romanında Nazmi'yle arkadaşlık eden Kemal Bey'in yanı sıra bir doktor daha vardır. Bu, Jülide'nin Avrupa'dan M... 'ye gelirken tanıştığı ve Jülide'ye evlenme teklif eden gemi doktorudur. Adı belirtilmeyen ve piyano da çalan gemi doktoru, romanda sadece Jülide dolayısıyla tek sahnede görülür. Yolculukta tanıştığı Jülide'ye ilgi duyar, onunla evlenmek ister ama Jülide onu ciddiye almaz. Jülide'nin gemiden inmesinden sonra da romanda bir daha görülmez.

Gökyüzü romanı baştan sona Sevim adlı genç kızın hastalıklarıyla doludur. Bu nedenle romanda doktorlar sık sık görülür. Romanda karşımıza çıkan ilk doktor, Bursa'da Perili Ev'deki ruh çağırma seansında bayılan Sevim'i tedavi eden doktordur. Tıp Fakültesi hocalarından tanınmış bir bilim adamı olan ve romanda ironik bir bakış açısıyla tasvir edilen bu doktor, kılık kıyafetiyle, dış görünüşüyle ilk bakışta Ermeni madamlarını andırır. Krem rengi bol elbisesi, spor gömleği, hepsi de beyaz renkte panama şapkası, ipek şemsiyesi ve ayakkabılarıyla çok uzaktan bile dikkat çeker. Kahramanımızın İstanbul'dan ahababı olan doktor, fakültedeki işlerini bitirmiş ve romatizmalarının tedavisi için Bursa kaplıcalarına gelmiştir. Sevim'i baştan ayağa muayene eder ve şakacı tabiatının bir neticesi olarak muayene sırasında Sevim'i güldürebilmek için çeşitli espriler yapar. Profesör, hastalığın ne olduğunu tam olarak anlayamaz ve aradan geçen günlerde hastalığın seyrine göre bazı tahmini teşhislerde bulunur. Sırasıyla mide hastalığı, sıtma ve tüberküloz ihtimalleri üzerinde durur. Bu tahminler doğru çıkmayınca başka ihtimallere yönelir, belirtilere göre teşhislerini değiştirir. Hastalığın seyri hakkındaki bu çalışma metodunu "eliminasyon yöntemi" diye adlandırır. Sevim'in vasisi olan kahramanımız genç kızın durumunda düzelme görmediği için doktorun bilgisinden şüpheye düşer. Teşhis usullerine güvenmediği profesörden kurtulmayı düşünür ve başka doktorlara göstermek üzere Sevim'i İstanbul'a getirir. Bu profesör romanda bir daha görülmez. Sevim'i İstanbul'da, adları belirtilmeyen birkaç doktor muayene eder. Kahramanımız bunların hepsine biraz da alaycı bir ifadeyle "üstad" der. Bazıları "septisemi", bazıları "histeri" iddiasında bulunursa da bu teşhisler isabetli değildir. Bursa'daki profesör gibi bunlar da Sevim'in hastalığını teşhis ve tedavi başarısını gösteremeyince romanın olay örgüsü içerisinde doktorlar ortamdan tek tek çekilir ve yerlerini Mayangalar denen tütsücüler alır, Sevim'in tedavisini bunlar gerçekleştirir.

Eski Hastalık'ın³¹ şahıs kadrosunda iki doktor vardır. Bunların ilki, Züleyha'nın geçirdiği trafik kazasından sonra yattığı özel hastanenin baş doktorudur. Bazı davranışlarından monden biri olduğu anlaşılan doktor, zarif ve konuşkan bir tiptir. Özel bir hastanenin baş doktoru olması nedeniyle, kurumunun beğenilmesi açısından, Züleyha'nın hastanede yattığı süre içinde onunla çok yakından ilgilenir. Genç kadını kontrole geldiği zaman "bir meslek ve ilim adamı ciddiyetiyle" davranır. Züleyha'nın kocası Yusuf genç kadını

hastaneden çıkarmak için geldiğinde yakın ilgisiyle dikkat çeken doktor, romanda bir daha görünmez.

Romandaki ikinci doktor, Yusuf'la Züleyha'nın hastaneden ayrılıp Silifke'ye gitmek üzere bindikleri Taşucu vapurunun yolcularından biri olan Emin Bey'dir. İlk karşılaşmalarında Yusuf onu Züleyha'ya "gemimizin doktoru" diye tanıtır ama aslında Emin Bey de onlar gibi yolcudur. Hasta olduğundan, yaz sıcağına rağmen sınıksız giyinmiştir. Romanda mesleğinden çok, hastalıklarıyla gündeme gelen Doktor Emin Bey, Mersin'den İstanbul'a yerleşme düşüncesiyle gelmiş fakat oğlunun aniden ölmesi üzerine ortada kalmıştır. Karaciğerinden rahatsız olan ve ameliyata alınan genç, Cerrahpaşa Hastanesi'nde ölmüştür. Evlat acısına dayanamayan Emin Bey ağır bir buhran geçirir, hastalanır ve üç ay hastanede yatar. Tamamen iyileşmiş olmasa da, hastaneden çıkıp Mersin'e dönmek ister. Bu kararlar, Taşucu vapuruna binmiştir. Uygun bir kadro bulunursa memleketinde doktorluğa devam edecektir. Vücudu ve kalbi zayıf olan Emin Bey, gerek tamamen iyileşmemesi gerekse yolculuğun yıpratıcı etkisi yüzünden vapurda tekrar hastalanır. Durumu her geçen gün ağırlaşan ihtiyar doktor kurtarılamaz.

*Ateş Gecesi'*nde³² Sklavaki ailesinin büyüklerinden Selim Bey kasabanın en tanınmış doktorudur. Romanın başkahramanı genç Kemal Murat'ın sürgünde bulunduğu Milas'ta tanışıp ahabap olduğu doktor, ilk bakışta soğuk ve mağrur bir adam gibi görünse de aslında son derecede cana yakın, dost canlısı biridir. Kemal Murat'la aralarındaki yaş farkına aldırmadan ahabaplık eder, hatta onu evinde ağırlamaktan memnuniyet duyar. Özellikle de Kemal Murat hasta olduğunda onunla yakından ilgilenir. Kasabada ve civar köylerde hastalanan herkes Doktor Selim'e gelir.

Milas'ta "büyük abla" dediği kız kardeşiyle beraber yaşayan Doktor Selim Bey hastalarından arta kalan zamanlarda bahçe işleriyle uğraşmaktan zevk duyar. Bahçenin çeşitli yerlerindeki yolların iki yanına ağaçlar diktiler ve bahçeyi güzelleştirir. Ayrıca antika eşyaya düşkünlüğüyle dikkat çeker. Evinin salonunu da Acem basmaları, iskemleler, kristaller, biblolar, eski ve yeni silahlar, fotoğraflar, yazı levhaları gibi sayısız antika eşya ile doldurmuştur. Hastalarıyla yakından ilgilenen, kasaba halkı tarafından çok sevilen, Milas'ta sürgünde bulunduğu sırada Kemal Murat'a hamilik yapan Selim Bey, Murat'ın İstanbul'a dönüşünden bir müddet sonra, savaş sırasında ölür.

*Kavak Yelleri'*nde hükümet doktoru Sabri, karısının ölümünden sonra gittiği İstanbul'da fakülteden bir arkadaşına rastlar. Bu, mezuniyetten sonra uzun zaman Avrupa'da kalan, ihtisasını orada yaptıktan sonra memlekete dönen Doktor Ali Osman'dır. İstanbul'a döndükten sonra doktorluk yapmayıp bir özel hastane ve huzurevi açar. Kolundaki ağrılar nedeniyle bir müddet bu hastanede yatan Sabri Bey, eski arkadaşını daha yakından tanır ve onunla ilgili şaşırıcı bilgilere ulaşır. Doktorluk yapmaması bir yana, işlettiği hastaneye bile doğru dürüst uğramayan Ali Osman, aslında eroin kaçakçısıdır. Ali Osman bir gün tutuklanır, Sabri de hastaneden ayrılarak kazaya döner.

SONUÇ

Reşat Nuri'nin romanlarında doktorlar, öğretmen ve memur tipleriyle beraber en çok karşılaştığımız kişiler arasındadır. Reşat Nuri'nin doktorları, yukarıda aktarmaya çalıştığımız gibi, üç grupta ele alınabilir. Yazarın Anadolu'yu yakından tanıdığı hesaba katılırsa seçtiği doktor tiplerinin gerçeklere dayandığı ve böylece hayata dair temsil yeteneğine sahip olduğu söylenebilir. Anadolu'da o yıllarda en çok rastlanan doktorlar askerî doktorlar ve hükümet doktorlarıdır. Reşat Nuri'nin romanlarının çoğunda olayların Birinci Dünya Savaşı yıllarında geçmesi, askerî doktor tipinin romanlarda sık görülmesine zemin hazırlamıştır. Memurlar romancısı diyebileceğimiz yazarın diğer memur tipleri yanında hükümet ve belediye doktorlarına yer vermesinin nedenini de bu tipleri yakından tanmasına bağlayabiliriz.

Yazarın romanlarda çizdiği doktorların bazıları idealist tipler olup Anadolu'da zor şartlarda fedakâr çalışmalar gerçekleştirir. *Çalılıkusu'*nda Hayrullah Bey, *Ateş Gecesi'*nde Selim Bey, *Kavak Yelleri'*nde Sabri Bey, *Kan Davası'*nde adı belirtilmeyen Toygar doktoru böyle kişilerdir. Bu durum, dönemin sosyolojisiyle olduğu kadar yazarın memleketçi bakış açısıyla da ilgilidir. İstanbul'dan Anadolu'ya akın akın giden hizmet erbabı arasında doktorların da olmaması düşünülemezdi.

Reşat Nuri'nin doktor tiplerini genellikle halka yakın, sevgi dolu kişiler olarak çizmesi dikkat çeken bir özelliktir. Onun romanlarındaki doktorlar, çoğunlukla halk tarafından sevilen, yardımsever kişilerdir. *Çalılıkusu'*ndaki Hayrullah Bey, *Gizli El'*deki Cemil Bey, *Ateş Gecesi'*nde Selim Bey, *Kavak Yelleri'*ndeki Sabri Bey akla ilk ge-

len iyilik timsali doktorlardır. Hastaların insanî sırlarına sahip olmaları onları hastaların birer sırdaşı yapmış, sevimlerini sağlamıştır. Buna karşılık, *Kavak Yelleri*'ndeki İsa Bey Yeşil Gece'deki Kâni Bey olumsuz yönleriyle dikkat çeker. Her iki romanın da tezli roman havasında olması yazarın bakış açısını belirlemiştir. Yazar bu yolla, Anadolu'ya gidecek doktorların nasıl *davranmamaları* gerektiğini ortaya koymaya çalışmıştır.

Bazı romanlardaki doktorlar romanın başkahramanlarının hayatlarını yönlendiren kişilerdir. *Çalığışu*'nda Hayrullah Bey, Feride'nin; *Gizli El*'de Cemil Bey, Şeref'in hayatının dönüm noktalarında belirleyici rol üstlenirler. *Harabelerin Çiçeği*, *Akşam Güneşi* gibi romanlarda asıl kişilerin sırlarını, hayatlarına dair önemli ayrıntıları sırdaş doktorlar aracılığıyla öğreniriz.

Gökyüzü romanındaki doktorların durumları ötekilerle karşılaştırıldığında ilgi çekici bir görünüm arz eder. Bu romandaki doktor tipleri genellikle meslekte başarısız olmuş kişilerdir. Meslekî yetersizlik nedeniyle Sevim'in hastalığının teşhisinde birbirleriyle anlaşamaz ve yazarın ironi oklarının hedefi olurlar.

Hayatı ve insanı romanlarının temel konusu olarak düşünen, bazen gerçek hayattan aldığı olay ve kişileri romanlaştıran Reşat Nuri'nin doktor tipleri temsil kabiliyeti olan kişilerdir. Doktor tiplerin çizilişinde engin tıp merak ve bilgisini de kullanan yazar, bu yolla unutulmaz tipler yaratmayı başarmıştır.

DİPNOTLAR

- 1 R. Wellek - A. Warren, *Edebiyat Biliminin Temelleri*, (çev. Prof. Dr. Ahmet Edip Uysal), KTB Yayınları, Ankara, 1983, s. 302.
- 2 Berna Moran, "Tıp Olgusu ve Tipin İşlevi", *Yazko Edebiyat*, S. 24, Ekim 1982.
- 3 Mehmet Tekin, *Roman Sanatı Romanın Unsurları 1*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2003, s. 98.
- 4 Prof. Dr. İsmail Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş 2: Hikâye-Roman-Tiyatro*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004, s. 39.
- 5 Kenan Akyüz, Halit Ziya'nın romanlarında "sosyal çevre ve şahıs tasvirlerinin realist şekilde yapıldığını" dile getirirken bu noktaya dikkat çeker. (Kenan Akyüz, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1995, s. 115).
- 6 *Yeryüzünde Bir Melek* romanının geniş tahlili için bk. Mustafa Nihat Özön, *Türkçede Roman*, 2. bs., İletişim Yayınları, İstanbul, 1985, s. 203-206.
- 7 Prof. Dr. Sema Uğurcan, "Ahmet Hamdi Tanpınar'da Doktor Tipleri", *Dergâh*, S. 42, Ağustos 1993.
- 8 Geniş tahlil için bk. 1- Doç. Dr. Birol Emil, (önsöz) Mehmed Murad, *Turfanda mı Yoksa Turfa mı?*, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1980; 2- Ahmet Ö. Evin, *Türk Romanının Kökenleri ve Gelişimi*, Agora Kitapları, İstanbul, 2004, s. 155-173; 3- Mehmed Murad, *Turfanda mı Yoksa Turfa mı?*, (hzl. Tacettin Şimşek), Akçağ Yayınları, Ankara, 1999.
- 9 Prof. Dr. Birol Emil, "Mizancı Murad Bey ve Romanına Dair", *Türk Kültür ve Edebiyatından 2: Şahsiyetler*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997, s. 106.

- ¹⁰ Fethi Naci, *Reşat Nuri'nin Romancılığı*, YKY, İstanbul, 2003, s. 18.
- ¹¹ *Age.*, s. 24.
- ¹² Ümit Deniz, "(Reşat Nuri) Çocukluk Hatıraları", *Milliyet*, 16 Ocak 1955, kaynak: Olcay Öner, *Reşat Nuri Güntekin*, Altın Kitaplar Yayınları, İstanbul, 1991, s. 11.
- ¹³ *Edebiyatçılarımız Konuşuyor*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1976, s. 24. Ayrıca bk. Hilmi Yücebaş, *Bütün Cepheleriyle Reşat Nuri*, Yeni Matbaa, İstanbul, 1957, s. 63. Reşat Nuri, aynı röportajda babasının "tıbbiyeden asker hastanelerine geçmiş bir genç" olduğunu belirtir. Yazarın bu anekdotunun yanı sıra, Hilmi Yücebaş, onun biyografisini derlerken babası ve annesi hakkında şunları söyler: "Babası askeri doktor Nuri Bey, annesi Erzurum valisi ve ordu müşiri Yaver Paşa'nın üçüncü kızı Lütfiye'dir." (Yücebaş, *age.*, s. 3). Aynı bilgiyi Reşat Nuri hakkında sonraki dönemlerde hazırlanan başka bazı kaynaklarda da görüyoruz: Bk. 1- Muzafer Uyguner, *Reşat Nuri Güntekin*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1967, s. 3; 2- İbrahim Zeki Burdurlu, *Romanlarıyla Reşat Nuri Güntekin*, İzmir Eğitim Enst. Uyanış Dergisi Yayınları, İzmir, 1971, s. 7; 3- Öner, *age.*, s. 11. Reşat Nuri'nin babasının mesleğiyle ilgili olarak M. Fatih Kanter, arşiv belgelerine dayandırdığı çalışmasında yazarın şu sözlerine yer verir: "Pederim Daire-i Umûr-i Sıhhiye üçüncü subesine memur tabib binbaşılardan İbrahim Nuri Bey olup elyevm Çatalca Ordu-yu Humayun-ı Sıhhiye müfettişliğinde bulunmaktadı." (M. Fatih Kanter, *Ölümünün 50. Yılında Belgelerle Reşat Nuri Güntekin*, İnkılâp Yayınları, İstanbul, 2006, s. 14). Yazarın kızı Elâ Güntekin, Kanter'e verdiği röportajda babasının tıp konusunda bilgili olmasını Reşat Nuri'nin babasının doktor olması kadar "o neslin pozitif bilimlere olan ilgisine" de bağlar. (Kanter, *age.*, s. 87).
- ¹⁴ Reşat Nuri Güntekin, *Harabelerin Çiçeği*, İnkılâp ve Aka Kitabevi, İstanbul, 1968 (Makaledeki alıntılar bu baskıdandır. Bundan sonraki alıntılar da romanların belirtilen baskılarından yapılmış olup alıntılarda yazarın imlasına dokunulmamıştır.)
- ¹⁵ Prof. Dr. Birol Emil, *Reşat Nuri Güntekin'in Romanlarında Şahıslar Dünyası*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1984, s. 22.
- ¹⁶ Reşat Nuri Güntekin, *Gizli El*, İnkılâp ve Aka Kitabevi, İstanbul, 1964.
- ¹⁷ Emil (1984), *age.*, s. 47.
- ¹⁸ Reşat Nuri Güntekin, *Çalıküşu*, İnkılâp ve Aka Kitabevi, İstanbul, 1962.
- ¹⁹ Uğurcan, *agy.*
- ²⁰ Reşat Nuri Güntekin, *Değirmen*, İnkılâp ve Aka Kitabevi, İstanbul, 1962.
- ²¹ Reşat Nuri Güntekin, *Kavak Yelleri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1961.
- ²² Emil (1984), *age.*, s. 35.
- ²³ Reşat Nuri Güntekin, *Akşam Güneşi*, İnkılâp ve Aka Kitabevi, İstanbul, 1959.
- ²⁴ Özgüven, Fatih, "Reşat Nuri Güntekin: Akşam Güneşi", *Çağdaş Eleştiri*, S. 5, Temmuz 1982.
- ²⁵ Reşat Nuri Güntekin, *Yeşil Gece*, İnkılâp ve Aka Kitabevi, İstanbul, 1959.
- ²⁶ Reşat Nuri Güntekin, *Gökyüzü*, İnkılâp ve Aka Kitabevi, İstanbul, 1964.
- ²⁷ Reşat Nuri Güntekin, *Kan Davası*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1960.
- ²⁸ Taylan Altuğ, *Bir Ruh Kimliği: Reşat Nuri Güntekin*, İnkılâp Yayınları, İstanbul, 2005, s. 60.
- ²⁹ Öner, *age.*, s. 62.
- ³⁰ Reşat Nuri Güntekin, *Dudaktan Kalbe*, İnkılâp ve Aka Kitabevi, İstanbul, 1964.
- ³¹ Reşat Nuri Güntekin, *Eski Hastalık*, İnkılâp ve Aka Kitabevi, İstanbul, 1958.
- ³² Reşat Nuri Güntekin, *Ateş Gecesi*, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul, 1947.

KAYNAKÇA

- Akyüz, Kenan, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1995.
- Altuğ, Taylan, *Bir Ruh Kimliği: Reşat Nuri Güntekin*, İnkılâp Yayınları, İstanbul, 2005.
- Burdurlu, İbrahim Zeki, *Romanlarıyla Reşat Nuri Güntekin*, İzmir Eğitim Enst. Uyanış Dergisi Yayınları, İzmir, 1971.
- Çetişli, Prof. Dr. İsmail, *Metin Tahlillerine Giriş 2: Hikâye-Roman-Tiyatro*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004.
- Edebiyatçılarımız Konuşuyor*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1976.
- Emil, Prof. Dr. Birol, "Mizancı Murad Bey ve Romanına Dair", *Türk Kültür ve Edebiyatından 2: Şahsiyetler*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997.

- Emil, Prof. Dr. Birol, *Reşat Nuri Güntekin'in Romanlarında Şahıslar Dünyası*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1984.
- Evin, Ahmet Ö. , *Türk Romanının Kökenleri ve Gelişimi*, Agora Kitapları, İstanbul, 2004.
- Güntekin, Reşat Nuri, *Akşam Güneşi*, İnkılâp ve Aka Kitabevi, İstanbul, 1959.
- Güntekin, Reşat Nuri, *Ateş Gecesi*, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul, 1947.
- Güntekin, Reşat Nuri, *Çalılıkuşu*, İnkılâp ve Aka Kitabevi, İstanbul, 1962.
- Güntekin, Reşat Nuri, *Değirmen*, İnkılâp ve Aka Kitabevi, İstanbul, 1962.
- Güntekin, Reşat Nuri, *Dudaktan Kalbe*, İnkılâp ve Aka Kitabevi, İstanbul, 1964.
- Güntekin, Reşat Nuri, *Eski Hastalık*, İnkılâp ve Aka Kitabevi, İstanbul, 1958.
- Güntekin, Reşat Nuri, *Gizli El*, İnkılâp ve Aka Kitabevi, İstanbul, 1964.
- Güntekin, Reşat Nuri, *Gökyüzü*, İnkılâp ve Aka Kitabevi, İstanbul, 1964.
- Güntekin, Reşat Nuri, *Harabelerin Çiçeği*, İnkılâp ve Aka Kitabevi, İstanbul, 1968.
- Güntekin, Reşat Nuri, *Kan Davası*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1960.
- Güntekin, Reşat Nuri, *Kavak Yelleri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1961.
- Güntekin, Reşat Nuri, *Yeşil Gece*, İnkılâp ve Aka Kitabevi, İstanbul, 1959.
- Kanter, M. Fatih, *Ölümünün 50. Yılında Belgelerle Reşat Nuri Güntekin*, İnkılâp Yayınları, İstanbul, 2006.
- Moran, Berna, "Tip Olgusu ve Tipin İşlevi", *Yazko Edebiyat*, S. 24, Ekim 1982.
- Mehmed Murad, *Turfanda mı Yoksa Turfa mı?*, (hzl. Tacettin Şimşek), Akçağ Yayınları, Ankara, 1999.
- Naci, Fethi, *Reşat Nuri'nin Romancılığı*, YKY, İstanbul, 2003.
- Önertoy, Olcay, *Reşat Nuri Güntekin*, Altın Kitaplar Yayınları, İstanbul, 1991.
- Özgüven, Fatih, "Reşat Nuri Güntekin: Akşam Güneşi", *Çağdaş Eleştiri*, S. 5, Temmuz 1982.
- Özön, Mustafa Nihat, *Türkçede Roman*, 2. bs., İletişim Yayınları, İstanbul, 1985.
- Tekin, Mehmet, *Roman Sanatı Romanın Unsurları 1*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2003.
- Uğurcan, Prof. Dr. Sema, "Ahmet Hamdi Tanpınar'da Doktor Tipleri", *Dergâh*, S. 42, Ağustos 1993.
- Uyguner, Muzaffer, *Reşat Nuri Güntekin*, Varlık Yayınları, İstanbul 1967.
- Wellek, R. - Warren, A. , *Edebiyat Biliminin Temelleri*, (çev. Prof. Dr. Ahmet Edip Uysal), KTB Yayınları, Ankara, 1983.
- Yücebaş, Hilmi, *Bütün Cepheleriyle Reşat Nuri*, Yeni Matbaa, İstanbul, 1957.